

De familie Tamminga in 1498

Redmer Alma

Een hoofdelingenfamilie

Op het eerste gezicht lijkt de koperen grafplaat voor de in 1498 overleden hoofdeling⁵⁴ Allert Tamminga alleen kunsthistorisch interessant⁵⁵. Niets wijst erop dat het meer is dan een bescheiden monument voor een edelman die in een willekeurig jaar overleed. Over Allert Tamminga is echter meer te melden en al helemaal over het roerige jaar van zijn overlijden.

Allert Tamminga stamde uit een geslacht dat al minstens 150 jaar in Hornhuizen de toon aangaf. Zijn vader was Onno Tamminga, circa 1415 tot 1474, en zijn moeder Emeke Asinga, circa 1430 tot 1510, erfdochter van Focke Asinga te Warffum en zijn vrouw Aucke. Een tante van Allert was gehuwd met Mencke in den Ham, hoofdeling te Loppersum, en zijn oudoom, Hidde Tamminga was de stamvader van de voornaamste Ommelander familie in de vroege Nieuwe Tijd, de Van Eysums. Allerts voorgeslacht kwam daarmee voort uit de belangrijkste Ommelander adellijke families in de 15de eeuw.

Uit het huwelijk van Allerts ouders werden ongeveer tussen 1450 en 1465 tenminste acht kinderen geboren, van wie Allert de jongste zoon was. Hun huwelijkspartners geven een goed beeld van de verwantschapsrelaties die in dit gezin aangeknoopt werden, vandaar dat hieronder alle kinderen voor het voetlicht komen:

1. Abele Tamminga, kinderloos overleden circa 1485.
2. Ide Tamminga, geboren circa 1455, overleden circa 1545, eerst circa 1475 gehuwd met de Groninger burgemeester These Cater, overleden 1477, vervolgens circa 1480 met de Damster hoofdeling Omke Snelgersma, overleden voor 1485.
3. Abeke Tamminga, ongehuwd overleden 1500/03.
4. Hoycke Tamminga, overleden circa 1495, gehuwd met Nese Rengers, overleden circa 1503, dochter van Focke Rengers, hoofdeling te Ten Post.
5. Allert Tamminga, overleden 25 juni 1498, in 1488 gehuwd met de Groningse Gese Coenders, dochter van Hendrick Coenders en Ode Lewe.
6. Bawe Tamminga, overleden 1530/31, circa 1485 gehuwd met de Groninger burgemeester Harmen Lewe, overleden 1515/16, weduwnaar van Teteke Snelgersma, dochter van Omke Snelgersma.

54 Een hoofdeling was een Ommelander edelman, wiens positie door zijn bezittingen, maar nog meer door zijn voorouders en verwanten werd bepaald.

55 Zie pagina 25.

7. Frouke Tamminga, overleden na 1515, circa 1485 gehuwd met de Groninger burgermeester Geert Lewe, overleden 1500, zoon van Reint Huinge en Wemele Lewe.
8. Aucke Tamminga, overleden na 1507, non in het klooster Selwerd.

Wat opvalt is dat vier van de vijf gehuwde kinderen hun partner in de stad Groningen vonden, iets dat in de generaties daarvoor in deze familie niet had plaatsgevonden. Ook opvallend is het aantal relaties met de stad Groninger familie Lewe. Door hun huwelijk raakten deze vier kinderen verwant aan dit geslacht, waarmee de latere Tamminga's nog heel wat te stellen zouden krijgen.

1498: keerpunt in de Groninger geschiedenis

Dit jaar wordt het 500-jarig bestaan van Friesland als Nederlandse provincie gevierd. De gebeurtenissen die voor deze viering aanleiding gegeven hebben, hebben ook de Tamminga's niet onberoerd gelaten. Het had namelijk niet veel gescheeld of ook de provincie Groningen had een half millenium bestaan. Hertog Albrecht van Saksen, de man die Friesland in 1498 onderwierp en zo de aanleiding schiep voor het Friese feest, had namelijk zijn eigen ideeën over de positie van Groningen en de Ommelanden. Nadat de Sakser Friesland in zijn macht had gekregen, trok zijn veldheer Nittert Fox op 17 april 1498 de Lauwers over en maakte het Westerkwartier onveilig. Er kon slechts door een afkoopsom van 33.000 goudgulden voorkomen worden dat hij met zijn troepen rovend en plunderend door de overige Ommelanden zou trekken. Belangrijke medestanders had de Saksische hertog onder de Ommelander adel, die de machtsaspiraties van de stad Groningen met lede ogen aanzag. Vooral de edellieden die weinig verwanten in de stad Groningen hadden, kozen onvoorwaardelijk partij voor de hertog en zijn medestander, graaf Edzard van Oost-Friesland. Zij konden zich nog niet openlijk tegenover de machtige stad stellen, waardoor zij omzichtig te werk moesten gaan. De afkoopsom voor Fox werd bijeengebracht door een lening van de graaf. Om zijn geld terug te krijgen liet deze rond 25 augustus van hetzelfde jaar alle abten, hoofdelingen en een aantal andere aanzienlijke Ommelanders in Emden komen om dezen in gijzeling te houden totdat het hele bedrag terugbetaald was.

Alles wijst erop dat deze gijzeling maar een wassen neus was, een excuus voor de Ommelanders om zich onder de hoede van graaf Edzard te begeven en zich aan de macht van de stad Groningen te onttrekken. Formeel leefden stad en Ommelanden vredig onder het verbond van 1482, maar in de tweede helft van de 15de eeuw werd de machtsuitbreiding van de stad bedreigend voor veel hoofdelingen, zonder dat zij zich daar openlijk tegen konden verzetten. De meeste Ommelander hoofdelingen, die van de Saksische hertog hoopten dat hij de macht van de stad zou intomen, maakten dus welwillend de tocht naar Emden. De stad trok, terecht, de conclusie dat dit een vijandige daad was en liet een aantal borgen van de gijzelaars innemen en verwoesten. De borg Tamminga te Hornhuizen ontstong voorlopig de dans.

Abeke Tamminga

Het was een roerige tijd, de zomer van 1498. De stad Groningen had voorlopig de Saksische bedreiging kunnen weerstaan. Temidden van al deze gebeurtenissen overleed

Allert Tamminga op 25 juni, waarschijnlijk nog geen 40 jaar oud, met nalating van kleine kinderen. Zijn oudste broer, Abele, was al ruim tien jaar daarvoor gestorven, eveneens in de bloei van zijn leven, en ook Hoycke was zijn broer Allert al voorgegaan, met nalating van een postume dochter, die naar haar vader Hoycke werd genoemd. Van het gezin Tamminga werd dus Abeke Tamminga als enige overgebleven broer in augustus 1498 door graaf Edzard opgeroepen om zich in Emden te laten gijzelen. Hij verbleef daar met de meeste andere Ommelander hoofdelingen een klein jaar.

Hij zat in een moeilijk parket: zijn zwager, en tegelijk stiefzoon van zijn zuster, Harmen Lewe was op dat moment één van de vier burgemeesters van Groningen. Zijn andere zwager Geert Lewe was eveneens een aanzienlijke Groninger burger die het jaar daarop dezelfde waardigheid zou bekleden. Ook door zijn schoonzuster, de jonge weduwe van Allert Tamminga, had hij vele aanverwanten in het vijandige Groninger stadsbestuur. In twee brieven uit december 1498, drong graaf Edzard er bij Abeke van Ewsum, de officieuze leider van de Ommelanders in ballingschap, op aan om onder andere Abeke Tamminga te vermanen zich aan de gemaakte afspraken te houden. Wat voor afspraken wordt niet genoemd, maar het is duidelijk dat Tamminga zich niet zo compromisloos als sommige van zijn medehoofdelingen aan de graaf wilde verbinden tegen de stad Groningen.

In de anderhalf jaar daarna nestelden de aanhangers van de verschillende partijen zich in de Ommelanden om vandaaruit te proberen de hele provincie in bedwang te krijgen. De Oost-Friese graaf vestigde zich met de Ommelander hoofdelingen in Appingedam, terwijl de stedelingen verschillende steenhuisen innamen. Abeke Tamminga moet toen teruggekeerd zijn en werd door de stad gevangen genomen.

Ook in de Marne hielden de Groningers huis: de borg Verhildersum werd verwoest en de Tammingaborg te Hornhuizen dreigde hetzelfde lot te ondergaan. Dit huis ontsnapte echter aan het stedelijk geweld door de verwanten van Abeke. Zijn zwagers, de burgemeesters Harmen Lewe en Geert Lewe, brachten hun stadgenoten op andere gedachten: Harmen liet een bezetting van zo'n 20 man op het huis leggen en liet de raad van Groningen er borg voor staan dat niemand van de stad-Groninger partij door het overeind laten van het huis schade zou ondervinden. Het bezit van zijn vrouws familie bleef op die manier gespaard, terwijl de stad een handig steunpunt in de Marne hield.

Op 29 juni 1500 kwam het bij Warffumerzijl tot een treffen tussen de Ommelander hoofdelingen, hun beschermheer, Edzard van Oost-Friesland, enkele Saksische veldheren en 4000 soldaten aan de ene kant en de stad Groningen met vele inwoners van het Westerkwartier en de Marne aan de andere kant. Enige dagen later trokken Saksische troepen naar Hornhuizen op en omsingelden het huis Tamminga. Harmen Lewe gaf het huis zonder slag of stoot op, zodat er geen schot werd gelost en het huis behouden bleef. Hij werd zelfs door zijn belegeraars tot Winsum begeleid, waarna hij veilig in de stad aankwam. *Daer was groot geroep en criminancie⁵⁶ onder die borgeren, omdat se dat huys soo opgeven hadde, soo datter bijnae omtrent een quaet spel om geraket solde geworde hebben in der stadt*, schrijft de kroniekschrijver Sicke Benninge.

Enige maanden daarna werd Abeke uit zijn gevangenschap ontslagen. En beloofde in een zogenaamde oorvedebrief dat hij de inwoners of burgers van Groningen niet zou haten en hun geen schade zou berokkenen als vergelding voor de gevangenschap waarin hij tot voor

56 Criminancie is beschuldiging.

kort verkeerd had. Heel zwaar zal zijn vrijheidsberoving niet zijn geweest; zijn machtige verwanten zullen hem daartegen beschermd hebben. Ook na zijn ontslag zag hij blijkbaar geen reden om de stad direct te verlaten, want nog op 1 oktober van dat jaar kreeg hij van een aantal bewoners van Niekerk een aantal ommegangen in het redgerrecht als dank voor genoten bescherming en liet Abeke de koopakte opmaken door het stadsbestuur. Dit is ook het laatste dat we van hem vernemen. Hij overleed kort daarna, in elk geval voor 1503, ongeveer 45 jaar oud en zonder kinderen na te laten.

Allerts kinderen en de vererving van de Tammingaborg

Zo waren de gebroeders Tamminga alle vier gestorven, allen overleefd door hun oude moeder. Omdat Abele en Abeke geen nazaten hadden en Hoycke alleen een dochter naliet, die de borg te Warffum zou verkrijgen, moest het geslacht voortgezet worden door de twee zonen van Allert, de man wiens grafzerk de aanleiding van dit verhaal vormt. Diens oudste zoon Onno Tamminga werd stamvader van de Tamminga's te Bellingeweer en de jongste, Abel Tamminga, van de tak te Hornhuizen. Deze Abel Tamminga, geboren in 1498, het jaar van zijn vaders overlijden, kwam overigens pas in bezit van het huis na jarenlange processen tegen zijn verwanten: de weduwe en kinderen van Harmen Lewe, die in 1500 op slinkse wijze de borg voor verwoesting had behoed. De Lewes hadden de erfdelen van de andere broer en zusters Tamminga opgekocht en vestigden zich in Hornhuizen toen de strijd in de Ommelanden wat geluwd was. Mogelijk maakten zij gebruik van het feit dat Allerts kinderen al zeer jong wees werden en de voogden hun belangen blijkbaar niet goed beschermden. Pas in 1542 kwam het tot een definitieve oplossing. De Lewes verhuisden naar Ulrum, waar zij de Asingaheerd uitbouwden tot een borg en Abel Tamminga nam het huis te Hornhuizen weer in eigendom. Al had hij lang tegen zijn neven Lewe moeten procederen, hij had het wel aan deze familie te danken dat de borg ongeschonden door de oorlog gekomen was en tot het begin van de 19de eeuw kon blijven bestaan.

Slot

Het jaar 1498 was niet dus niet zo maar een jaar. Het oversteken van de Lauwers door de Saksische troepen op 17 april 1498 luidde het einde van de onafhankelijkheid van Groningen en de Ommelanden in. Er brak een periode van strijd aan, die leidde tot de komst van verschillende opeenvolgende landsheren. Allert Tamminga heeft dit belangrijke moment nog net meegemaakt, maar wat uiteindelijk de gevolgen zouden zijn voor zijn vaderland en familie was nog niet te voorspellen op het moment dat de jonge hoofddeling in zijn kerk te ruste werd gelegd en door een met een fraaie plaat versierde zerk werd bedekt.